

БОГДАН ГРАБОВСЬКИЙ

ЗАЩПОРМ

Натурна проза

УДК 82-32

ББК 84-4

Г75

Грабовський Б.

Г 75 Зашпори : натурна проза / Б. Грабовський. —
Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2017. —
184 с.

ISBN 978-966-10-4973-3

Історії, оказії, епізоди. Скільки важливого проявляється серед берегів доль — у щемлячій течії дійсності. Як полиски тривожного часу свідомість осягає вразливі події і жалі, а уява подає їх ніби з натури. Різний замисел відтвореного, але засадничо малі оповіді стверджують істинність, віру, прагнення досконалості.

УДК 82-32

ББК 84-4

Видано за фінансової підтримки Тернопільської обласної
адміністрації та Тернопільської обласної ради

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути
відтворена в будь-якому вигляді без дозволу видавця.*

ISBN 978-966-10-4973-3

© Грабовський Б.О., 2017
© Навчальна книга – Богдан, 2017

ВІДЛИВИ ХМУРОЇ ПОРИ

Богдан Грабовський приходить до читача з новою книжкою. Письменник знаний, професійний, відповідальний перед словом і власною совістю, зі своїм колом улюблених тем. Для того, хто добре обізнаний з його творчістю, ця книжка значною мірою очікувано-передбачувана, але разом з тим і сподівано-несподівана, адже багато в чому незвична. Передусім у жанровому вимірі. Письменник звертається до малих оповідних форм, часто одно- і навіть півсторінкових, що суголосне нашому летючому часові. Деякі тексти можна прочитати між двома зупинками тролейбуса чи міської маршрутки. А підзаголовок для книги «натурна проза» говорить про те, що все взято з життя, з плину нашої буденщини — сільської і міської.

«Натурна проза» — вдале і гарне означення, головне — свіже, новаторське, ніким досі не апробоване у літературі. Йдеться наразі не про зміст — про щасливо віднайдену назву. В інших видах мистецтва вона давно прижилася, як-от «рисунок з природи», «натурні зйомки», «карикатури з природи», але «натурна проза» — це вперше. Короткі оповідання, наголошує автор в анотації, стверджують істинність, віру, прагнення досконалості.

Богдан Грабовський — цікавий оповідач. Він не розтягує сюжет, не переобтяжує надмірними деталями

і фактажем, у всьому добивається лаконізму, сказати б, телеграфічної стислості і точності. Вміє закрутити інтригу, змусити дочитати розпочату річ до кінця.

Чи легко дається таке письмо?

Далебі.

Я бачу сліди наполегливої і кількарічної творчої праці, безсонних ночей, невтомних роздумів над життям, над пошуками потрібного — цього єдино точного і вірного — слова. У всьому відчувається добрий вишкіл професійного письменника і незрадлива відданість реалістичній школі, яка вимагає класичної строгості, викінченості у змалюванні характерів, психологічної достовірності, неодмінних складових композиції — зав'язки, розвитку дії і розв'язки. До речі, кінцівки у письменника завжди логічні, добре продумані, винятково вдалі, ударні. Автор завжди зв'язує усі кінці, не допускаючи недомовленості чи двозначності. І наголоси розставляє самостійно, не лукавить з читачем і не заграє з героями.

У цих творах автор виступає то як відсторонений оповідач, то як перша особа, від імені якої ведеться розповідь. Ця друга іпостась для того, щоб надати творам більшої інтонаційної достовірності, сповідальної ширості й довірливості.

Про що пише Богдан Грабовський?

Що його хвилює?

Що його болить?

Наше сьогодення — хаотичне, розшарпане, невпорядковане, майже безперспективне, злиденне, гірко-полинне... Болючі епітети можна нанизувати ще довго.

Він веде читачів то широкими коридорами адміністративної влади, то чиновницькими кабінетами різних рівнів, то заводить у шкільні класи і вишівські аудиторії, заглядає в сільські будинки, міські квартири, дачні споруди... Відтак його герої — це дрібні і більшого калібру чиновники, політики, викладачі вишів, учителі і учні, службовці, лікарі, слідчі, селяни і міщани.

У цих творах багато анекдотичного (є навіть, так би мовити, чисті анекдоти, але переказані з художнім блиском і вигадкою), гротескного, сатиричного, але незмінно болючого і гіркого. Це не той випадок, коли страшно смішно, а коли смішно, але страшно.

Автор не стримує себе, щоб закликати читача: «Схаменімося! Що ми за люди такі!? Хіба так можна жити у XXI столітті?» І тут же, як тавро, ставить присуд: «Наші біди од нас самих».

Гостро відчувається, що ця проза з вираженим галицьким акцентом, що народилася під пером західноукраїнського літератора. І не тільки тому, що оповідь крутиться навколо не раз згаданого Тернополя і найближчих міст та сіл (Золочів, Заруддя, Турівка), а завдяки колоритній, до смаку приправлений, неповторній тутешній говірці. Тут на кожному кроці рясніє од слів: «колега», «хабина», «зварйовані», «закамарок», «скапарати», «трагати», «моцуватися», «пацетко», «газдувати», «затуркана»; тут незліченна кількість прислів'їв і фразеологізмів, ідіом і приказок місцевого походження («до вибору, до кольору», «пізно, Йвасю, до школи»). Однак діалектизмами, як і в попередніх своїх книгах, автор не зловживає і рясно розбавляє їх не тільки добірною літературною мовою, а й щасливо віднайденими, рід-

кісними словами на кшталт «дивниця», «зарятунок», «мурованка», «врано», «гороїжиться» чи виразами «зачіпається словом», «пірнімо тямом глибше».

Письменник рідко вживає емоційно забарвлені прізвища, хоч до того начебто спонукує мала проза, бо не боїться завдати собі зайвої роботи в увиразненні образу того чи іншого діючого персонажу і його внутрішнього світу, хоча винятки, звісно, трапляються (Мирон Контужений), але вони тільки підтверджують правила.

Чим мене особисто підкуповує ця проза?

Передусім роздумами, часто-густо вкрапленими в структуру оповідання, стислістю форми (люблю мозаїку, окрушини, оддробини, що ніби вихоплені з щоденника чи письменницького записника), іронічністю, нещадними суспільно-політичними діагнозами, які ставить автор, зірким оком аналітика і художника, а ще сміливістю у змалюванні нашої дійсності як всуціль безпросвітньої і темної (у книзі домінують негативні персонажі, та й змальовані вони якось випуклівіше, переконливіше чи що, ніж позитивні), а ще умінням розгорнути сюжет через діалог («Батьки обвінчалися»), через зіткнення характерів, і, звичайно ж, своєрідним авторським стилем, що позбавлений надмірних ошатностей, завше суворий, навіть у чомусь сухий, але незмінно добре акцентований.

Сподіваюся, що й читачі належно оцінять цю книгу, знайдуть у ній цікаві для себе відкриття і думки.

*Петро Сорока,
письменник, член міжнародного ПЕН-клубу.
Петрівський Ліс*



Р.* ПРІМА



* Р. (лат. pars) — частина, розділ

КАНІВСЬКА ДУМА

Зателефонував давній приятель, солідний бізнесмен Адам Р., і поцікавився, якою володію, як тепер кажуть, інформацією про нову кампанію в Україні — збір коштів на спорудження храму в Каневі, біля Чернечої гори. Знаний меценат, звісно, відстібне кілька тисяч на угодну справу, але, як сучасний підприємець, хоче, щоби добрими намірами вистелили благодать...

Так збіглося у часі, що напередодні випало побувати в Каневі. Важко, та навіть неможливо передати все, що відчув, що передумав серед цієї святої тиші. Оглядаючи з височини тутешнє довкілля Дніпра, ніби побачив осяйну красу, велич і могутність України, ніби вдихнув рідне цілюще повітря. Переконалий: таке ж усвідомлення приходило до кожного із нашої компактної групи творчих працівників, яких скликав республіканський семінар і подарував бентежну мандрівку.

Пам'ять ще зберегла всі моменти дивного перебування. Як купували у привітних канівських жінок квіти. Як без утоми долали сходи догори, мовчки стояли коло маєстатичного пам'ятника, притишено ходили залами музею. Ніби екскурсовод водив незмірними Тарасовими

шляхами, а вони сягали відгомону у наших днях — продовження заплутаного, гострого, суперечливого.

Тему будівництва у цьому унікальному куточку України забалакали. Вона, як сверблячка — то безтямно дошкуляє, то сама собою, як зайва, ущухає.

Ще у далекі радянські часи, будь-що прагнучи увійти до історії, високі партійні функціонери підбивали спорудити тут або електростанцію, або суперсучасне підприємство, або гігантське зерносховище. Мовляв, хай пишається Тарас-батько: Україна стала такою, про яку мріяв. Із втіленням у життя кон'юнктурних проектів дійсність, однак, стримувалася, і вони, зрештою, завальовали іспит часом.

Ринкова економіка ніби взяла реванш за минуле володження і розпочала повільний, але захланний наїзд. Казковий ландшафт протилежного берега Дніпра уже поцяцькували будівлі дачної архітектури.

Усяк розуміє, що динамічність цього непристойного калейдоскопа нині живлять гроші. Забаглося, і магнат купив поблизу острівця... Політики вирішили і собі тягнутися: видряпались на височину і, як у партійному кабінеті, заходилися складати піарну угоду. Цьому замуленому актові передували відомі ідеологічні ангажування: був час, коли вхід до музею Тараса Григоровича «ощасливилював» великий спільний портрет Леніна і Сталіна. Згодом в експозицію про життя і творчість генія-поета впліталися тоненькі «бестселери» про цілину і Малу землю. Відаючи про те, як колись із Шевченка робили атеїста, наприкінці знайомства із музеєм ура-патріоти висловлюють наступальну вимогу: треба казати, що Великий Кобзар був першим націоналістом.

І ось завуальована новація: клич збирати кошти на Шевченківський храм. Складно розгадати, яких перспектив більше у цьому задумові, але те, що меркантильна сторона переважає, видно, як мовиться, вільним оком.

Суттєвим випадає питання власності. Як відомо, безконфесійний храм — гола теорія. То чий же він буде? Мабуть, із першою цеглиною закладемо у новий підмурівок джерело ще одних чвар, сварок і занепокоєння. Та ж очевидно: охочі мати культову споруду в центрі постійного велелюддя завжди нагадуватимуть про себе.

Ці провідні і ускладнені часом колізії, як рентгеном, просвічують кожного з нас: прагнемо бути побожними, національно-свідомими і патріотами України. До всіх духовних чи світоглядних чеснот варто б додати принаймні ще одну, моральну — розсудливість. А вона промовляє чітко і зрозуміло: зупинімося в цьому просторі з будівництвом... Шевченко вище усіляких віань та кон'юктур — він образ нації, її віра, її пророк. Чернеча гора, могила Великого Кобзаря — то національна святиня, і гріховно священне місце натягувати на себе, як ліжник, і як кому заманеться — використовувати.

Формально освоювати навколишню територію остереігає заповідний статус. Але в тому й справа, що він діє формально.

... Маленький, худорлявий екскурсовод, який ще у 60-ті закінчив Дніпровський університет і половину життя спілкувався російською, нині глибоко вболіває за ці дороги кожному українцеві місця.

— Якщо поділяєте мою позицію щодо забудови тут, — сказав, як благав, на прощання гід — то підтримайте, коли приїдете додому. Будь ласка...

Ось, власне, і весь фактаж, який мав щодо модерної акції в Україні і яким поділився з Адамом Р. Ділова людина, він обміркував почуте, стримано подякував. Як учинить — справа часу, але знаю: з діда-прадіда у їхній родині Шевченка свято шанували.

ПОТАЛА, АБО ЗАСТУПИ НАС, ГОСПОДИ

Сум'яття у душі, розбурхані думки. Якось навальна журба зневірювала майстра тернопільського ЖЕКу, прудкого на ходу Василя Крилаша, щойно ближчало до обласного управління міліції. Покликали до комісії, яка засвідчувала компенсацію виселеним. Йшов знехотя: зажадати відшкодування стримувала вроджена поміркованість, але наполягала мама, і Василь з тяжким серцем поступився. Чутка про те, що вивезеним із села рідним бандерівців виплачують гроші, розтривожила стару Крилашиху. А чого має дарувати, коли інші, по чужих селах, також не попускають? Кажуть, що мало дають — най буде, то хоч на машину вугілля чи патиків натягнеться...

Мислено Василь суперечив. Бо як зганяла з рідної землі одна влада, то чого має повертати втрачене нужденна, аж синя, Україна? Так, є приклад. Одні німаки хапали нашу молодь, силували до робіт, а другі остарбайтерам — спокують. Але хіба ми багаті німці — ми злиденні українці.

До того Крилаші, порівняно з іншими, ще викручуються. Мама обганяється пенсією, а чого бракує на господарці, хай тих же дров — привозить Василь. Слава Богу, має таку змогу, дістає справно платню і ще перепадає збоку. Та своїм, знає, мама не поступиться, підіб'є той же гонор, бо чого повинна бути дурнішою за когось? Як усім, то всім. І які гроші просять їсти?

Черговий спровадив, і вже Крилаш переступив поріг аскетичного чиновницького кабінету, на дверях якого біліла тимчасова вивіска: «Комісія в справах реабілітованих». Прийняв чоловік у цивільному, певно що ровесник, запросив присісти до столу, навпроти. Назвався: Ярема Дяків, ветеран, колишній підполковник міліції. Разом із кількома свіжими відставниками його залучили до нової служби, і тепер для годиться, бо детально ознайомився раніше, стримано гортав папку родини Крилашів.

— Прагну збагнути, пане Василю, — вимовив допитливо, — який маєте стосунок до цих депортованих — хіба що прізвище однакове. У справі зазначена Марина Федорівна, 1888 року народження, дочка Олена Микитівна, з 1910 року і внучка Наталя, 1940 року народження. А де ви, перепрошую, серед них?

— Усе правильно. Мене в той час ще не було на світі.

Дяків запитувально повів очима. Ментовською інтуїцією відчув особливу історію, яка могла заінтригувати, надатися його хобі. Захоплення виринуло ще в університеті, коли їм, юристам, читали загальноосвітні лекції спільно з майбутніми журналістами. Уже тоді пробував своє перо, а на слідчій посаді остаточно утвердив другий

хист — дописував до газет і журналів, став неофіційною прес-службою управління міліції... Коли запропонували на громадських засадах увійти до запровадженої комісії, погодився — ану, впливуть цікаві долі.

— От бачите, — зауважив Дяків, — уже виникла загадкова лінія. Припускаю, що знаєте від мами про події, які опинилися поза справою.

— Звичайно. Мамі часто наворачтаються гіркі спомини, то ж відаю про все до подробиць...

За активність у сільській «Просвіті» батькові втиснули десять років мордовських таборів. Маму з дочкою Наталею виселяли за нього. Якраз на Михайла, бо вже висівався сніжок. Гарнізонці щільно обскочили наш кут, щоби хтось не вихопився. А подвір'ям стелився лемент, стояли заводи. Мала Наталка перестрашено никала межі солдатами, могла шмигнути за стодолу, переховатися у рідні — таке з іншими траплялося, але рослий сержант-червонопогонник з автоматом на рамені упередив дитину. Ласкаво поманив, узяв на руки, пригостив косткою цукру. І Наталя стишилася.

А маму попід руки вели до фіри.

— Куди ж її, тяжку, нехристи, забираєте? — снувала обійстям і заламувала руки бабуся Марина. — Хіба на поталу... Та ж добре видите, що скоро має родити... Сама собі вона ради не дасть, загине... Горенько ти наше! Мушу їхати за нею.

Енкаведисти езуїтськи підсміхалися: викликала стару на муки добровільно, а їм перевиконання плану зарахують.